

מסמך אסטרטגי – מתווה גיוס חרדים לצה"ל

שילוב חרדים

שילוב חרדים הינו נושא קריטי שיקבע את עתידה של מדינת ישראל, בהיבטי: **ביטחון, כלכלה ופני החברה** בישראל. מדינת ישראל רוויה אתגרים בפן הבטחוני והחברתי. צה"ל, עקב מלחמת חרבות ברזל נדרש להגדיל את סד"כ הלוחם והתומכ"ל כדי לעמוד באתגרים הביטחוניים הקיימים והצפויים לנו בעתיד הקרוב. לצד הצורך הבטחוני המלחמה יצרה גם משבר חברתי גדול, הורים רבים שולחים את ילדיהם לחזית ואילו המגזר החרדי, המונה קרוב ל 1.3 מיליון איש, שותף באופן חלקי לאתגרי הביטחון של העם היהודי בציון.

רקע

חרדים שירתו בצה"ל מקום המדינה ועד לאחר מלחמת יום הכיפורים. בשנים אלו הוגדר הסדר אותו קבע ראש הממשלה דאז דוד בן גוריון, לתלמידי ישיבה מתמידים, אשר הוגדרו "תורתו אומנותו" בחקיקה, עד למכסה של 400 תלמידים שהורחבו ל 800 מכסות שנתיות. בפועל נוצלו רק 250 מכסות מתוך 400 שאושרו עקב שירות החרדים בגדוד הביצורים וביחידות השדה נגד האויב. בשנת 1961 הוקם הנח"ל החרדי הישן, ונסגר בשנת 1974 עקב משבר אמון מול צה"ל שלא עמד בהתחייבות למגזר החרדי בהיבטי כשרות ועוד. בשנים אלו חרדים מהמיינסטרים החרדי שירתו בעידוד גדול הדור ואדמו"רים.

משנת 1977 ועד לשנת 1999 התאפשר לחרדים לא לשרת כלל בצה"ל, עקב כניסתם לקואליציה והדרישה להסיר את המכסות למס' המוגדרים "תורתו אומנותו". בשנת 1999 הוקם הנח"ל החרדי שהשיב את גיוס חרדים כאשר עד לשנת 2015 הייתה צמיחה מתמדת ואילו כיום מתגייסים כ 10% משנתון חרדי.

חזון

המגזר החרדי שותף בכלל המרכיבים של הביטחון הלאומי באופן משמעותי ומבלי לוותר על אורח החיים החרדי (ביטחון, כלכלה, חברה).

הצורך הקיים

מדינת ישראל ספגה מתקפה קשה ב 7.10 מארגון הטרור חמאס. צה"ל גייס כ 360,000 חיילי מילואים ונדרש לעמוד מול חזית אחת בלבד עם סד"כ גדול מאד. המגזר החרדי בפועל לא נוכח במלחמה זו מלבד אלפים בודדים בני המגזר החרדי ששירתו במסלולים השונים ובמערך המילואים. צה"ל מגייס בשנית את לוחמי המילואים לשירות מילואים אך עקב חוסר קריטי בכוח אדם בזמן בו חזית צפונית מאיימת להתרגש בכל שעה.

ההזדמנות

המגזר החרדי רואה לראשונה זה שנים רבות, ערך אמיתי בשירות הצבאי, ואף רבים מבני המגזר שותפים בעורף הלחימה הן בגופי ההתנדבות והן בחיזוק הלוחמים. ישנה הזדהות רבה בשטח בקרב נערים חרדים רבים עם צה"ל. ההנהגה החרדית בחלקה אף יצאה בקריאת תמיכה בחיילי צה"ל. רבנים בכירים הגיעו לשטח וחזקו את הלוחמים וכן הנהגה פוליטית בחלקה קראה למי שאינו לומד תורה לצאת ולהתגייס.

נתוני גיוס חרדים:

1. שנתון חרדי כיום מונה כ - 12,500 גברים חרדים בגיל 18.
2. מס' מקבלי דיוחי לשנת 2023 עמד על 66,000 חרדים בגילאי 18-25.
3. מס' המתגייסים בשנים 2021-2022 עומד על 10% - 1,200 חרדים לשנה.

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ינואר 2021, פני החברה בישראל
² רח"ט תומכ"א תא"ל אמיר ודמני, 21.2.22, וועדת חוץ וביטחון

4. אחוז הנשירה/עזיבת המסגרות הקלאסיות בחברה החרדית עומד על כ – 25-30% בשנתון, בקרב בני נוער ובוגרים בגילאי 15-22.³

ניסיונות עבר לפתרון סוגיית גיוס חרדים לא צלחו:

1. **חוק טל** – החוק אפשר שנת הכרעה בה הבחור יבחר אם להמשיך בשיבה או לשרת שירות קצר ולצאת לשוק העבודה. הנשיאה דורית בייניש הצהירה כי החוק לא הגשים את יעדיו והוכח כלא מועיל להרחבת גיוס חרדים.
2. **וועדות פרי ושקד** – בשנת 2014 בוצע תיקון לחוק שירות ביטחון בהובלת השר לפיד, אשר הטיל סנקציות פליליות על החרדים המשתמטים משירות. שנת 2014 הייתה שנת שיא בגיוס חרדים בו עמד הגיוס על 20% משנתון חרדי. מאז תיקון 19 ו 21 לחוק שירות בטחון, חלה ירידה דרסטית והגיוס ירד ל 10% משנתון תוך זמן קצר.
3. **ניסיונות רבים נוספים** – הנחל החרדי הוקם בשנת 1999. מאז ועד היום בוצעו ניסיונות רבים פנים צבאיים לבצע שינוי כגון הקמת מסלולי השח"ר לנשואים וכן הקמת מנהלות גיוס. בפועל לא נוצר שינוי משמעותי מאז ועד היום עקב אי היכולת של המערכת לרכוש את אמון הציבור החרדי ללא גורם מתווך למגזר וללא תוכנית ממשלתית רחבת היקף, בין משרדית, המבוססת משאבים משמעותיים.

החכם על פני הצודק

המתווה להלן דוגל בשיטת החכם על פני הצודק. כלומר במקום להתעקש על גיוס 100% מהגברים החרדים לשירות מלא, מה שלא יתרחש באף סיטואציה ויצור אף נסיגה בגיוס, המתווה להלן מציג את שיטת המדרגות, המדברת על הציפור ביד ולא שתיים על העץ. כלומר מיקוד באחוזים רבים משנתון חרדי אשר אין תורתם אומנותם ולומדים באקדמיה או עובדים במשק או נושרים בתוך הישיבות, פוטנציאל של עשרות אלפי נערים בגילאי 18-25 שכמעט ואינו ממומש כיום כלל.

³ ד"ר אסף מלחי, 2020, פי שלושה נושרים בחברה החרדית YNET ד"ר אסף מלחי

"מתווה נצח" להרחבת גיוס חרדים לצה"ל - מודל המדרגות:

גיל הפטור

מיצוב גיל הפטור מגיוס לחרדים על גיל 24.

רציונל: הרחבת מספר המשרתים בצה"ל בוגרי החינוך החרדי לצד חיזוק לומדי התורה בישיבות.

נערים רבים לומדים בישיבות החרדיות ובחרים לפנות לאפיקים שונים בגילאי 19-22. נערים אלו אינם שונים מבני גילם המשרתים בצה"ל בזמן זה בפרט כיום כאשר יש צורך חיוני בחיילים בצה"ל. יש למצב את גיל הפטור על גיל 24 וכך לדרוש גיוס של נערים חרדים בכל השנתונים הללו בהם יש חובת גיוס לכל נער יהודי.

שיפור מנגנון קליטת החיילים – הגדרת קב"א ייחודי וחידוד הגדרת "מיהו חרדי":

הגדרת קב"א ייחודי למלש"ב החרדי. הקב"א יורכב משני משתנים: (א) יכולת ההסתגלות שלו למסגרת הצבאית (ב) רמת "חרדיות" בעזרת סיווג זה נוכל להבין טוב יותר את פוטנציאל הגיוס ולדייק את מסלולי השירות השונים וכן כמענה לחוזרים בתשובה ויוצאים בשאלה. צה"ל יגדיר מיהו חרדי בהליך הגיוס ויבצע אבחון המקובל על המגזר החרדי והכללי, מבוסס על מסגרות לימוד וכן על סטטוס נוכחי של המלש"ב. חוזרים בתשובה יוכלו להיכנס תחת הגדרת "חרדי" ואילו יוצאים בשאלה יוסרו מהגדרה זו.

הגדרת "תורתו אומנותו":

1. מגבלת תורתו אומנותו – חידוד ההגדרה בחוק ל"תורתו אומנותו" כזכאות ללימוד בישיבה חרדית המאושרת לפי צו שר הביטחון. תלמיד ישיבה המוגדר "תורתו אומנותו" ידרש להגיש טופס דחיית שירות בתהליך סדור ויעבור ריאיון אישי בלשכת הגיוס לצורך בחינת התאמתו לכניסה לקטגוריה זו. מגבלת הכניסה תחת קטגוריית "תורתו אומנותו" תעמוד על 70% משנתון חרדי לשנת תשפ"ה ותיבחן שנית בשנת תשפ"ו.
2. פיקוח על מוסדות החינוך – התאמת הפיקוח על אוכלוסייה המוגדרת תורתו אומנותו ואיתור כלל אלו אשר מוגדרים תחת קטגוריה זו אך בפועל עובדים במשק או לומדים באקדמיה בזמן שבני גילם משרתים בצה"ל. ב 2011 הידקו את הביקורות זמנית ונפלטו 3,000 בחורים שלא למדו. תורתו אומנותו הוא מי שמניח את כל האומנויות שבעולם ואינו עוסק אלא בתורה (על פי קידושין פב):

חובת גיוס בקרב מוסדות המשלבים לימודי בגרות או ישיבות לנושאים

קיימים מעל ל 80 מסגרות חינוכיות המאפשרות שילוב לימודי בגרות וכן לימוד תורה באופן חלקי בשילוב עם תעסוקה או לימודי מקצוע. ישיבות אלו יש לעודד להרחיב את שורות התלמידים לצד הגדרת חובת גיוס לבוגרי מסגרות אלו.

התאמת מסלולי צה"ל לשירות חרדים ושיפור האמון מול ההנהגה

האמון של הציבור החרדי ביכולת לקיים אורח חיים חרדי בצבא הוא תנאי הכרחי להצלחת כל תכנית גיוס. האמון יבנה רק על ידי מנגנוני ליווי ולמידה הדדיים בתקופת יישום התכנית.

צה"ל הוא צבא העם הפועל רבות לשילוב אוכלוסיות בעלות צרכים ספציפיים תחת שורותיו. על ממשלת ישראל ועל משרד הביטחון וצה"ל המחויבות להתאמת מסלולי חרדים בצה"ל לאורח החיים החרדי - צה"ל וממשלת ישראל יבחנו את התאמת המסלולים ע"י וועדת ביקורת קבועה וימליצו על עבודה מעמיקה לשיפור והתאמה מלאה של המסלולים לשירות חרדים.

בנוסף צה"ל יגדיר בפקודות המטה הכללי מתן ליווי אזרחי רבני לחיילים חרדים בכדי לתווך את השירות הצבאי הזר להם ואת הקשר למשפחות תוך יצירת גשר בין הקהילה החרדית לצה"ל ולחברה בישראל.

גיוון מסלולי השירות ופיתוח מסלול מח"ר

ממשלת ישראל, משרד הביטחון וצה"ל יבחנו את המסלולים הקיימים כיום וגיוונם, ויאפשרו פתיחת מסלולים נוספים לטובת הגדלת פוטנציאל המשרתים החרדים וכמענה על חוסר בצה"ל. מסלולי פרמדיקים, נהגי משא כבד, סייבר, ועוד. תוך התאמת מסלולים אלו לשירות חרדים ע"פ הגדרות המדיניות של צה"ל. בנוסף, יבחנו מסלולים נוספים במשטרת ישראל ובגופי הביטחון הנוספים ויפתחו בהתאם לצורך, כגון, שירות ייחודי במשטרה בשכונות החרדיות במתכונת כיתת כוננות לצד היכולת ללמוד תורה.

יש להגדיר תעדוף בגיוס, כשבראש התעדוף יש למלא את גודל נחל יהודה במכסה המינימלית של 150 לוחמים מחזור גיוס לצד הפלוגות החרדיות הנדרשות לסד"כ של 32-45 לוחמים למחזור ולאחר מכן למסלולים חדשים אחרים.

מסלולי שלב ב' ומסלול "מח"ר" (משרתים חרדים) – פיתוח מסלול שירות ייחודי לחרדים בגילאי 23-26 של שנתיים מלאות, המאפשר שירות צבאי לצד לימוד תורני משמעותי במתכונת של "חציו לה' וחציו לכם" – הגדרת ימי שירות בכל שבוע וימי לימוד תורה, או מסלול שירות המבוסס על הגעה לחצי יום שירות בכל יום וחצי יום לימוד תורני.

תמלוגים לצד יעדים (לא מכסות) למשרתי צה"ל בוגרי החינוך החרדי

יעד כללי – הכפלת מס' המתגייסים (באחוזים). יש להגדיר יעדי גיוס לממשלה ללא סנקציות פליליות, לצד פיתוח תוכנית תמלוגים ייחודית למוסדות שבוגריה מתגייסים לשירות הביטחון ולמשרתים החרדים בצה"ל. כדוגמת לימודים מתוקצבים ומסלולים יוקרתיים, תיעדוף משרתי צבא חרדים קרביים בהגרלות מחיר למשתכן, סיוע ברכישת מקצוע, בכדי לעודד חרדים לשרת בצה"ל ללא כפייה.

הצבת יעדי גיוס לממשלת ישראל ולמשרד הביטחון כדלהן:

1. שנת תשפ"ה – עליה של 20% ל 1,440 לשנה.
2. שנת תשפ"ו – עליה של 25% ל 1,800 לשנה.
3. שנת תשפ"ז – עליה של 30% ל 2,340 לשנה.
4. שנת תשפ"ח – עליה של 35% ל 3,159 לשנה.

בשנת תשפ"ח שנתון חרדי יעמוד על כ 15,300 גברים חרדים, הנתון הנ"ל משקף עליה של 260% כלומר 21% משנתון חרדי לשנת תשפ"ח. היעדים ימדדו רק על המשרתים שירות מלא – קרבי או תומכ"ל. פרויקט שלב ב' החשוב בפני עצמו, ימדד ביעדים מקבילים כאשר היעד הוא לפתוח 3 מחזורים בשנה עם מינימום של 300 מתגייסים.

הרחבת מודל השירות האזרחי

יעד כללי – גיוס של 20% משנתון חרדי. הגדרת יעדי גיוס לשירות לאומי-אזרחי בדומה למתכונת היעדים לגיוס לצה"ל. הרחבת אופני ההתנדבות – הצלה, זק"א, מגן ועוד. מיצוב הגיל המינימלי להשתלבות בשירות האזרחי על גיל 21 בכדי למנוע פגיעה בפוטנציאל הגיוס לצה"ל. יש לפעול לגיוון מסלולי השירות האזרחי באופן שיאפשר את הרחבת פוטנציאל המשרתים, כולל הכרה רשמית בגופי ההצלה וכן בהתנדבות בבתי חולים ועוד.

תוספת כוח אדם לנושאים קריטיים כגון החוסר האדיר הקיים בשירות הציבורי או בתחום הקטל בכבישים הנאמד בהפסד שנתי למדינה של 15 מיליארד ₪ לשנה, או בעולם הסיעוד ובתי החולים, יכול להוות תועלת אדירה למשק הישראלי ולכלכלה.

עידוד מסגרות הכנה לצה"ל לנוער חרדי

נערים רבים בגיל 16-17 מגיעים לצומת החלטה ולא מקבלים מענה הולם, מדינת ישראל תשקיע בעידוד ישיבות הסדר חרדיות וכן מכינות קד"צ לנוער חרדי, ע"י תקצוב ייחודי לעידוד נוער חרדי להשתלב במוסדות אלו בדגש על מוסדות המעודדים שירות קרבי, מוסדות אלו מסוגלים לקלוט נוער בגילאי 16 ומעלה.

יצירת שגרירים - מיסוד המעבר מחייל/שירות לאומי לאזרח כמפתח להצלחת הבוגרים

פיתוח מודל המעבר של חיילים חרדים לעולם האזרחי בתחום רכישת המקצוע וההתפתחות האישית במקומות הזרים להם. הקצאת תקציב קבוע לשנת השלישית לשירות, לטובת השלמת בגרויות/שנת הלימודים לה זכאים החיילים החרדים בשנת השירות השלישית בצה"ל. יצירת מעטפת ליווי מקצועי לחיילים בשנה זו ויצירת שגרירים טובים.

מינוי יועץ רמטכ"ל לענייני חרדים בדרגת תא"ל

מינוי יועץ רמטכ"ל לשילוב חרדים בצה"ל ופיתוח העבודה המשותפת עם גופים אזרחיים המנוסים בתחום. רצוי למנות איש מקצוע המנוסה הן בהיכרות עם המגזר החרדי והן בהיכרות עם צה"ל, אקדמיה ועולם התעסוקה האזרחי.

מטרת מינוי בכיר בצה"ל לעיסוק בגיוס חרדים היא בניית שדה האמון עם המגזר החרדי ועמידה בהתחייבויות צה"ל למגזר, מה שישפיע על האמון בין אנשי החינוך למערכת הצבאית. וכן ניהול שיתופי הפעולה עם משרדי ממשלה וגופים אזרחיים אשר יכולים לסייע להצלחת המהלך.

פיתוח תוכנית ממשלתית לשילוב חרדים בצה"ל

מדינת ישראל נדרשת לפתח תוכנית חומש ממשלתית מקצועית המבוססת על הניסיון הרב של הגורמים הפועלים בתחום זה. התוכנית תהיה במתכונת עבודה בין משרדית בהובלת וועדה מיוחדת של משרד הביטחון, בשילוב משרדי הרווחה, החינוך, ומשרדים נוספים רלוונטיים. הוועדה תפתח תוכנית חומש הכוללת יעדי גיוס ברורים ועבודה מעמיקה בשני צירים: ציר ההנהגה החרדית הרבנית והפוליטית. ציר השטח – מוסדות חינוך משתפי פעולה, תכונים חרדים, מאות עובדי הנוער, ארגונים אזרחיים וגורמים נוספים הפועלים בשטח.

סיכום:

עמותת "נצח יהודה" הינה גוף ותיק ומנוסה בתחום שילוב חרדים בצה"ל. העמותה מרחיבה בכל עת את עשייתה מתוך אמונה שלמה בחשיבות השירות הצבאי לביטחון המדינה וכפתרון איכותי ומשמעותי לבני נוער חרדים רבים, זאת לצד הערכה גדולה ללומדי התורה. העמותה מהווה מוקד אליו פונים הורים רבים ונערים שאותם אנו מלווים ומחברים למשרד הביטחון ולצה"ל. צוות הארגון שוקד בימים אלו על תוכניות ייחודיות להרחבת גיוס חרדים והקמת מסגרות הכנה לצה"ל המהוות פתרון מוביל הן בכמות והן באיכות המתגייסים.

המתווה המוצע מבוסס על ניסיון רב שנים וההיכרות עם הפעולות שלא צלחו וכן הפעולות הנדרשות להתקיים ולא בוצעו מעולם, וכן היכרות מעמיקה עם ההנהגה החרדית, אנשי החינוך והנוער בשטח. מתווה זה מאפשר חשיבה יצירתית שתוביל להגדלה משמעותית של המתגייסים ללא מלחמות ועם הסכמה פומבית או שקטה של ההנהגה החרדית.

בתפילה לשלום חיילי צה"ל במלחמת חרבות ברזל ולהצלחת המשימה הלאומית לשילוב חרדים.

בברכה והערכה רבה
יוסי לוי - מנכ"ל
עמותת נצח יהודה